

LA CREU DE MUNTANER

(Sant Joan Despí)

Montserrat Duran Albareda

LA CREU

La creu com a símbol religiós s'ha manifestat plàsticament en el temps de manera diferent. Ha passat de ser un element exempt, com les creus processionals i les d'altar, a formar part d'un conjunt com el cas que ens ocupa. Les creus anomenades de terme són construccions monumentals que s'erigien a la intempèrie, prop de l'entrada d'algunes poblacions o monestirs o vora els camins.

Normalment són sobre un basament de planta circular seguit de dos o tres esglaons, també circulars, sobre el darrer dels quals s'elevava un fust a la manera de columna tradicional. Damunt d'aquest, en alguns casos, un capitell, i a sobre, com a acabament, una creu també de pedra treballada. En alguns casos, es completava amb una mena de teulada per tal de resguardar-les de les inclemències climàtiques. Aquestes rebien el nom de creus cobertes.

La creu, com a símbol religiós tal com hem esmentat, s'ha celebrat litúrgicament mitjançant dues festivitats: la de l'Exaltació de la Santa Creu (14 de setembre) i la de la Invenció de la Santa Creu (3 de maig). De tota manera hi ha més pràctiques litúrgiques i de devoció relacionades amb la festa de la creu. Així als Països Catalans se celebra la benedicció del terme. D'aquí potser que la denominació de les creus relacionades amb aquesta festa sigui la de *creu de terme* i al mateix temps sigui la denominació més popular del monument.

De tota manera malgrat ser la denominació més comuna, no totes les creus que s'aixecaven com a tals són com les que avui dia coneixem del tipus monumental. Sembla que les que definien territoris eren construïdes arran de terra i possiblement de fusta, semblants al que avui coneixem com a fites. D'aquí, possiblement, arrenqui la concepció de creu de terme. No és fins als segles XIV i XV, en ple gòtic, quan comencen a escampar-se per terres catalanes les creus monumentals, de pedra, totes als quatre vents o, si més no, exposades a

l'aire lliure. Sembla que entre tots els estudiosos no s'ha arribat a definir un terme genèric per a aquestes creus, ja que com que moltes no són creus pròpiament termenals, s'ha intentat definir-les com a monumentals. Així d'altra banda com que no totes ho són, se'ls ha donat el nom de creus de pedra per tal de distingir-les de les d'altar i de les processionals. També hi ha hagut qui s'ha atrevit a esmentar-les com creus al vent, a causa que el comú denominador és a que estan situades a l'aire lliure escampades per places, camins, encreuaments de camins o colls de muntanyes.

L'INDRET

Poques notícies teníem d'una creu anomenada de Muntaner. No en teníem ni tan sols un document gràfic. Però sí un indret conegut i documentat com a Creu d'en Muntaner que encara avui ens indica un carrer del municipi de Sant Joan Despí. Quan l'any 1979 l'Ajuntament es plantejà canviar el nomenclàtor dels carrers de Sant Joan Despí tenia encara la *calle de Cruz de Muntaner*. En el treball elaborat pels Consells Populars de Cultura Catalana, es defensà mantenir el nom del carrer, en català però, en el sentit de recordar el «camí que des de Sant Joan Despí duia a la creu, possiblement de terme, d'aquest nom per trobar-se en terrenys de Gaspar Muntaner, i que després seguia fins a Sant Just Desvern».

Hem trobat a l'arxiu municipal referències sobre aquest monument. Així en el Padró municipal del 1871 consta l'*Arrabal de la Creu de Muntané*, amb un total de set cases numerades (fins i tot sembla que l'any 1845 ja existia l'indret *Creu de Muntaner*, per la qual cosa pren força el sentit de raval com a barri fora del nucli urbà, a l'igual que el raval de Les Begudes.

També pren cos la denominació de Muntaner, ja que se sap que Gaspar Montaner, documentat l'any 1587, fou un propietari de terres d'aquell indret, avui Pla de Vent-Mossota. D'aquí que l'indret en prengués el nom. Sabem també que els emplaçaments d'aquestes creus

Articles

eren a tramuntana, cosa que evidentment documenta l'indret com el Pla del Vent, on bufa prou fort el vent de tramuntana.

On s'aixecava exactament? Un plànol pertanyent al Cadastre parcel·lari del partit judicial de Sant Feliu de Llobregat de l'any 1955 ens en dóna la posició, la qual, traslladada a l'actualitat, la situa a l'encreuament del carrer de Rubió i Tudurí amb el carrer de Les Vinyes, tocant l'autopista A-2. Perquè fou per les obres de l'autopista els anys 70 que la creu perillà i fou enretirada del lloc per uns vilatans, per tal que no fos feta malbé en construir-s'hi els laterals. Tampoc teníem cap document gràfic que ens la mostrés.

Articles

L'encertada visita al Centre Excursionista de Catalunya, on sabíem que existia un arxiu de fotografies de creus de terme, ens dugué a l'Arxiu Bastardes, on sota la referència «R.3409» consta un negatiu de l'any 1917 que documenta la creu d'en Muntané en aquella data.

La reproducció ens dóna idea del tipus de monument que era i a més ofereix la descripció del seu entorn: les vinyes. Es confirma, doncs, la idea que era situada a terres de secà, al samontà. Malgrat aquesta informació, la creu l'any 1917 ja no estava sencera. Veiem el bassament circular, els dos esglaons circulars de pedra i el fust, també de pedra i estriat, que a primera vista,

semblava escapçat. Ens donava una alçada aproximada, però sense altres referències per prendre-la. Calia trobar-ne més referències, tant per datar-la com per tenir-ne les proporcions exactes.

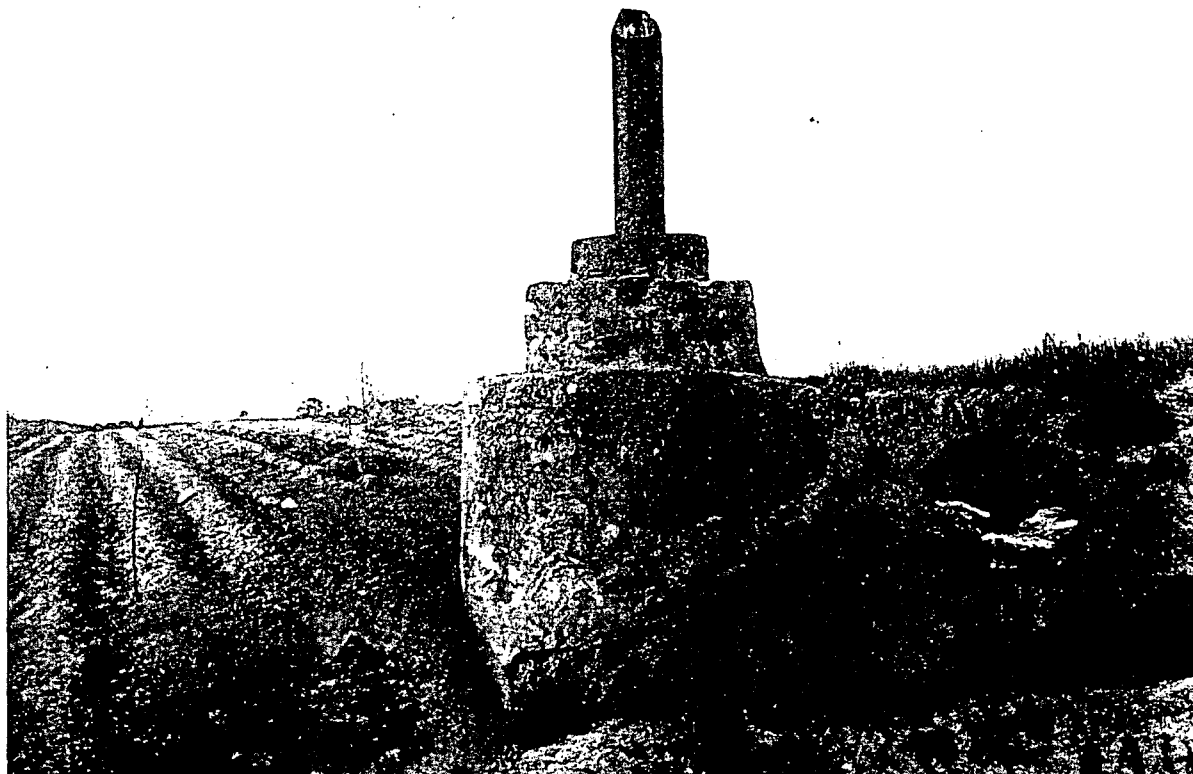
Fent un buidat de les publicacions locals i comarcals, decidírem prendre la notícia de Jordi Romero a La Font del Be (núm. 11 de maig de 1990, pàg. 12), on es parla de la Creu de Muntaner i de la manera que fou duta una columna d'aquesta a l'ermita del Bon Viatge. Allí, a l'ermita, estava, conservat i amagat entre els bastidors dels pessebres que any darrere any treballen i exposen els pessebristes locals, el fust de la creu que il·lustrava la fotografia trobada a l'arxiu Bastardes.

CONCLUSIONS SOBRE EL MONUMENT

Es tracta d'una creu monumental, dita de terme o no, que es trobava fins als anys 70 en el lloc on avui s'alça l'autopista A-2 a l'alçada de l'encreuament dels carrers de Rubió i Tudurí i amb el de Les Vinyes i que estava situada en un punt força alt des del camí o raval que anava de Sant Joan Despí a Sant Just Desvern que queda molt per sota de la creu, com si fos un barranc.

Hom suposa que aquest punt era just a meitat de camí entre el nucli antic de Sant Joan Despí i el de Sant Just Desvern, ja que hem comprovat que la distància que

«Creu d'en Muntané» en el Camí de Sant Just Desvern. 21 de febrer de 1917.
Sant Joan Despí (Arxiu Albert Bastardes. Barcelona. Ref. R. núm 3409).

separava la creu de l'església parroquial era aproximadament 1,225 o 1,300 Km i la que separava la creu de l'església de Sant Just era aproximadament d'1,500 Km. És més, tenim referències orals que, efectivament, era lloc d'aturada i/o de trobada en el recorregut tradicional entre els dos pobles. La mateixa distància, aproximadament (1,500 Km) era la que separava les esglésies de Sant Just Desvern i d'Esplugues de Llobregat, també unides per ravals.

Gràcies a la col·laboració dels tècnics municipals Antoni Insa, aparellador, i Sergi Coloma, delineant, hom pot agosarar-se a la descripció següent: un sòcol circular d'alçada d'1,30 m i d'1,50 de diàmetre, sobre el qual s'enfilen dos esglaons de pedra, el primer de 0,37 m i el segon de 0,22 m també circulars, que sustenten un fust de pedra circular de 0,26 m que acaba amb una forma troncocònica i que s'estreny fins a 0,14 cm en el seu diàmetre i que agafa una alçada d'1,17 m.

Tenia, doncs, una alçada total, comptant des del sòcol fins a l'acabament del fust, de 2,47 m. Aquest fust de pedra, cilíndric i estriat, d'un alçada d'1,17 m, és l'únic que avui resta de la Creu de Muntaner.

L'esmentat fust, l'acabament del qual és en forma forma troncocònica, està seccionat, possiblement en caure la creu que sustentava. Com era aquesta creu? Hi ha referències que devia de ser una creu llatina de ferro. Treballant en aquest sentit i en poder veure el fust de manera directa podríem afirmar que devia de ser així, una creu de ferro, sense capitell entre el fust i la creu.

Suposem que la creu era de ferro perquè, a part que hi ha qui ho recorda així, l'orifici del fust no té més dimensions que les necessàries per col·locar-hi una creu de no gaire més de 3 cm de gruix.

D'altra banda, però, per documentació existent a l'arxiu municipal durant els anys 50 en les peticions de llicències d'obres es descriu un indret anomenat «creu de pedra». Es refereix això a la «pedra» que ria la «pedra» la que bastia el monument o bé a la creu pròpiament dita? En no tenir documentació de l'aixecament de la creu no podem explicar el motiu de la implementació del monument. De tots és sabut que l'arxiu parroquial va desaparèixer en l'incendi de l'església durant la Guerra Civil.

D'altra banda, si afirmen que la creu s'aixecà en els terrenys propietat de Gaspar Montaner, on havia existit la capella de Sant Oliva, de la qual tampoc tenim ni restes ni dates de la desaparició (la darrera data que apareix referint-se a la capella és la del 17 de desembre de 1598 quan s'hi instal·là una nova campana), és possible afirmar que s'hi aixequés la creu com a recordatori en desaparèixer el lloc de culte a Santa Oliva.

Hi ha notícies que a principis de segle se celebrava anualment a Sant Joan una romeria, coincidint amb la festa, esmentada al començament, de l'Exaltació de la Santa Creu (14 de setembre) i que des de l'església es pujava caminant a la Creu de Muntaner com a recordatori de les visites per a l'obtenció d'indulgències plenàries a qui visités la capella de Santa Oliva el dia 2 de maig. Possiblement es beneïa el terme?

El que és cert és que aquestes notícies afecten un període de temps relativament curt. El que en canvi sí que queda i pren força és que era una creu, a peu de camí o raval, que indicava la distància mitjana en el pas tradicional entre Sant Joan Despí i Sant Just Desvern.

L'ESTIL

La localització del fust ens apropa a l'estil de la creu. Aquest fust, de pedra, circular i estriat, és totalment clàssic. Ens trobem, doncs, davant d'una creu d'estil neoclàssic tant per la disposició del fust com per la idea concebuda del acabament en forma de creu de ferro. Els elements ornamentals de ferro en aquests tipus de creus no apareixen fins al segle XIX.

Ens ajuda a documentar que no fou aixecada fins al segle XIX el que fet que no és fins al 1845 que existeix el

Fust del monument.

Articles

carrer o raval de la Creu de Muntaner, en haver estat erigida en terrenys que havien estat propietat de Gaspar Montaner, personatge documentat el segle XVI. Possiblement com s'ha dit en estudis locals, també en el mateix indret on s'aixecava la capella de Santa Oliva.

LA CREU DE MUNTANER, AVUI

Sabem i hem documentat que el 1917 encara es conservava en el seu lloc original, escapçat el seu fust en la part superior i que en canvi no es conservava la creu pròpiament dita, que, segurament, en estar encaixada en la pedra s'anà desprenent i no fou reposada. També s'ha demostrat que la construcció de l'autopista la posà en perill de destrucció total i que se'n va poder salvar el fust, dipositat avui, precàriament, a l'ermita del Bon Viatge.

FONTS DOCUMENTALS

BASTARDES, A.: *Les creus al vent*. Barcelona: Editorial Millà, 1983.

BAUCELLS, J.: *El Baix Llobregat i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat, 1984.

MADUELL, A.: *Sant Joan Despi, un recorregut per la Història*. Barcelona: Ajuntament de Sant Joan Despi i Diputació de Barcelona, 1987.

TENES, Mn A.: *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern*. Barcelona: F.R. Ferrari, 1947.

ROMERO, J.: "La Creu de Muntaner", *La Font del Be*. núm. 11 (maig 1980).

ROMERO, J.: "La Capella de Santa Oliva", *La Font del Be*. núm. 25. (setembre de 1981).

Arxiu Bastardes

Arxiu Municipal de Sant Joan Despi.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya. DIGEC.

Gran Enciclopèdia Catalana. DIGEC.

Col·laboració dels ciutadans de Sant Joan Despi.

Detall de la part superior del fust.

Detall de la base del fust.

